

SVÄTOJÁNSKA NOC V TRADIČNEJ KULTÚRE LIPTOVA

23.6.2026 - Timotej Košč | Liptovské múzeum

Svätojánska noc bola v ľudovom prostredí jedným z najtajomnejších období roka. Oslavovala sa v predvečer sviatku svätého Jána Krstiteľa, čiže v noci z 23. na 24. júna. Bol to čas letného slnovratu, kedy sú dni najdlhšie a noci najkratšie.

V ľudovej kultúre sa spojili predkresťanské predstavy o magickej sile prírody s kresťanskou tradíciou slávania sviatku sv. Jána. Verilo sa, že v túto noc majú osobitnú moc oheň, voda, rastliny a nadprirodzené sily. Táto viera ovplyvnila množstvo obyčají, ktoré boli súčasťou celej dedinskej komunity a z ktorých mnohé sa zachovávajú dodnes.

Vajany aj sobotky

Najcharakteristickejším zvykom bol zakladanie svätojánskych vatier. Nazývali sa aj vajany alebo sobotky. Oheň sa zapaloval na kopcoch za dedinou. Prípravu vatier mala väčšinou na starosti mládež. Chlapci zbierali drevo a čečinu, z ktorých postavili vatru. V niektorých obciach, napríklad v Pribyline, mali prípravu vatry na starosti pastieri oviec. Keď sa zotmelo, zhromaždilo sa celé dedinské spoločenstvo a vatru slávnostne zapálili. Verilo sa, že tento oheň mal očistnú a ochrannú moc. Chránil ľudí, zvieratá a úrodu pred chorobami a zlými silami. Vo Vavrišove a Liptovskej Kokave ešte pred zapálením vatry išli mládenci na kopec s metlami, ktoré natreli kolomažou a smolou. Potom ich zapálili, držali nad hlavami a krútili nimi. Z diaľky to pripomínalo ohnivé kruhy spustené z kopca, ktoré vyjadrovali ľudové predstavy o klesaní slnka.

Okolo ohňa sa spievali piesne, tancovalo sa a zabávalo. V niektorých obciach sa dodnes zachovali piesne určené so svätojánskym obdobím. Mládež tiež využívala tieto stretnutia na vzájomné spoznávanie. Často práve počas týchto večerov vznikali nové partnerské vzťahy.

S ohňom súvisel aj známy zvyk preskakovania vatier. Mládež skákala cez oheň, lebo verila, že im to prinesie zdravie, silu a ochranu. Zalúbené dvojice preskakovali oheň spoločne. Ak si pri skoku nepustili ruky, považovalo sa to za dobré znamenie pre ich vzťah v budúcnosti.

Zber bylín

Okrem ohňa sa verilo, že nadprirodzenú moc majú aj byliny. V tento večer sa venovala osobitná pozornosť ich zbieraniu, pretože sa verilo, že práve v túto noc majú najväčšiu liečivú až magickú silu. Zbierali ich ženy a dievčatá, ktoré ich potom sušili a používali počas celého roka pri liečení chorôb alebo ochrane domácností. Verilo sa totiž, že svätojánske byliny okrem liečenia chorôb chránia domácnosť pred bleskom a nešťastím. Kvety, ktoré tento večer ľudia nazbierali, nechali odymiť v dyme zo svätojánskej vatry. Takto odymené kvety si doma odložili a okiadzali ním dobytok, keď ochorel.

Magická voda

V ľudovej viere mala významné miesto aj voda. Tradovalo sa, že voda počas svätojánskeho rána získava magické vlastnosti. Ľudia si umývali tvár v potokoch, aby si zabezpečili zdravie, krásu a sviežosť. Dievčatá verili, že ranná rosa im pomôže zachovať mladosť a príťažlivosť, preto chodili už zavčas rána bosé na lúky kráčať po rosou pokrytej tráve. Vo Vážci si rosou umývali aj tvár.

Svätojánska noc mala v predstavách ľudí magickú moc. S tým súviseli niektoré veštecké praktiky, ktoré robili najmä dievčatá, ktoré chceli zistiť, kto bude ich budúci manžel. Napríklad si nazbierané rastliny dávali na noc pod vankúš, aby sa im ich nastávajúci zjavil vo sne. V Dovalove dievčatá hádzali do vody vence, ktoré si večer pred sviatkom uvili. Ktoej veniec sa pohol ako prvý, tá sa vraj mala ako prvá vydať.

S mágiou tejto noci boli spojené aj rôzne legendy, ktoré sa medzi ľuďmi rozprávali. Hovorili napríklad o pokladoch, ktoré sa v túto noc objavovali v zemi alebo o kvitnutí paprade, pod ktorou mohli ľudia nájsť čarovný kvet, ktorý by im umožnil rozumieť reči zvierat, získať šťastie na celý život alebo nadobudnúť iné mimoriadne schopnosti.

V niektorých liptovských obciach sa miestne tradície spojené so svätojánskou nocou zachovali dodnes. Napríklad v Liptovskom Jáne sa každoročne v predvečer sviatku svätého Jána konajú podujatia, ktoré zahŕňajú folklórne vystúpenia, sprievody a slávnostné zapálenie svätojánskych vatier.

Svätojánska noc na Liptove predstavovala spojenie prírodných javov, ľudovej viery, magických predstáv a spoločenského života. Išlo tu o symbolické očisťovanie sa a zabezpečovanie si zdravia a prosperity do ďalšieho obdobia, ale tiež o posilňovanie medziludských vzťahov v rámci dediny. Hoci mnohé pôvodné obyčaje spojené so svätojánskou nocou vymizli, ich odkaz pretrváva stále ako kultúrne dedičstvo regiónu.

Autor: Timotej Košč

Mohlo by Vás zaujímať: DETSKÝ DEŇ V PRIBYLINE LÁKA NA DIVADLO, HRY, HUDBU, FOLKLÓR AJ HISTORICKÝ VLÁČIK

VYHLASUJEME SÚŤAŽ O NAJLEPŠÍ MED, MEDOVINU A VÝTVARNÉ PRÁCE

KEĎ HRÁDOK FORMOVALO ŽELEZO: ODKAZ KRÍŽOV NA HUTNÍCKU HISTÓRIU HORNÉHO LIPTOVA

<https://www.liptovskemuzeum.sk/novinky/svaetojanska-noc-v-tradicnej-kulture-liptova>